

Cătălin Ghiță

Cătălin Ghiță

**ELEMENTE DE ISTORIE A LITERATURII ROMÂNE:
POEZIA DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA
ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA**

(Suport de curs pentru învățământul la distanță)

Editura UNIVERSITARIA

Craiova, 2017

Referenți ai colecției:

Prof.univ.dr. Pîrvu Elena
Conf.univ.dr. Coșoveanu Gabriel
Conf.univ.dr. Dincă Daniela
Conf.univ.dr. Dragoste Cosmin
Lect.univ.dr. Constantinescu Gheorghe
Lect.univ.dr. Drăghici Ovidiu
Lect.univ.dr. Cazacu Sorin

Copyright © 2017 Editura Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GHIȚĂ, CĂTĂLIN

**Elemente de istorie a literaturii române : poezia din a doua jumătate
a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea : curs
universitar pentru învățământul la distanță / Cătălin Ghiță. - Craiova :
Universitaria, 2017**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1315-7

821.135.1.09

**UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
FACULTATEA DE LITERE
CATEDRA DE LIMBĂ ȘI LITERATURĂ ROMÂNĂ
ÎNVĂȚĂMÂNT LA DISTANȚĂ**

**Elemente de istorie a literaturii române: poezia din a doua jumătate
a secolului al xix-lea și prima jumătate a secolului al xx-lea
Suport de curs**

Specializarea: Română/Limbă străină
Anul II Semestrul I
Titularul cursului : **Prof. univ. dr. hab. Cătălin GHIȚĂ**

Obiective:

- În acest curs, analiza critică va fi centrată pe patru figuri principale (Eminescu, Arghezi, Macedonski și Goga), corespunzând unor tipuri vizionare în jurul cărora se poate ordona un discurs interpretativ extins.

- Trebuie să precizăm, încă de la început, că nu intenționăm să realizăm o trecere în revistă exhaustivă a poeziei vizionare autohtone (lucru imposibil de realizat și din pricina controverselor generate de eticheta în sine), ci doar să trasăm o posibilă grilă exegetică. Conform acesteia (și în măsura în care ni se acceptă premisele critice), am fost constrânși să lăsăm deoparte nume care ar putea figura într-o tipologie alternativă a vizionarismului literar românesc, elaborată în funcție de alte criterii metodologice.

Timp alocat: 28 ore

1. CLASE POETICE ȘI FIGURILE LOR TUTELARE

Obiective:

- Prin analiza textelor lirice expuse, intenționăm să arătăm prezența unor invariante poetice în imaginarul vizionar românesc, de a căror identificare depinde în mod direct stabilirea unei tipologii a creației artistice.
- Tehnici de analiză a textelor poetice

Timp alocat: 4 ore

BIBLIOGRAFIE

ANTOHI, Sorin, *Civitas imaginalis. Istorie și utopie în cultura română*, ed. a II-a revăzută, cu un Post-scriptum din 1999, Ed. Polirom, Iași, 1999.

BADEA, Ștefan, *Semnificația numelor proprii eminesciene*, Ed. Albatros, București, 1990.

BALOTA, Nicolae, *Arte poetice ale secolului XX. Ipostaze românești și străine*, Ed. Minerva, București, 1976.

BIBERI, Ion, *Poezia, mod de existență*, Ed. pentru Literatură, București, 1968.

BOTE, Lidia, *Simbolismul românesc*, Ed. pentru Literatură, București, 1966.

CALIN, Vera, *Romantismul*, Ed. Univers, București, 1970.

CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. al III-lea (P-Z), coordonatori: Micaela Slăvescu, Laurentiu Zoicaș, trad.: Daniel Nicolescu, Micaela Slăvescu, Doina Uricariu, Olga Zicik, Laurentiu Zoicaș, Victor-Dinu Vlădulescu, Ed. Artemis, București, 1995.

CROHMALNICEANU, Ov. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. al II-lea, Ed. Minerva, București, 1974.

Dicționarul scriitorilor români, vol. al II-lea (D-L), coordonare și revizie științifică: Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1998, p. 227 (sinteză biografică, articol critic și bibliografie de Ioan Em. Petrescu).

DIMITRIU, Daniel, *Grădinile suspendate. Poezia lui Alexandru Macedonski*, Ed. Junimea, Iași, 1988.

ELIADE, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I (*De la Epoca de Piatră la Misterele de la Eleusis*), trad.: Cezar Baltag, Ed. Universitas, Chișinău, 1992.

GRIMES, John, *Dicționar de filozofie indiană*, trad.: Liliana Donose Samuelsson, control științific și cuv. înainte de Radu Bercea, Ed. Humanitas, București, 1999.

JAMES, William, *Tipurile experienței religioase*, trad.: Mihaela Căbulea, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1998.

LOVINESCU, E., *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I, Ed. Minerva, București, 1973, p. 595.

MARINO, Adrian, *Dicționar de idei literare*, vol. I (A-G), Ed. Eminescu, București, 1973.

NEMOIANU, Virgil, *Micro-Armonia. Dezvoltarea și utilizarea modelului idilic în literatură*, trad.: Manuela Cazan și Gabriela Gavril, Ed. Polirom, Iași, 1996.

PETERS, Francis E., *Termenii filozofiei grecești*, trad.: Dragan Stoianovici, Ed. Humanitas, București, 1993.

Trebuie să punctăm, încă din debutul expunerii noastre, că o asemenea analiză extinsă a fenomenului vizionar din literatura română nu a mai fost până acum încercată. În mod inevitabil, acest lucru ne îngreunează foarte mult sarcina, ale cărei riscuri erau, și așa, considerabile. Mai mult decât atât, am fost constrânși să ne forjăm singuri chiar și instrumentarul care să ne permită abordarea obiectului nostru de studiu. Este important, de aceea, să-i amintim lectorului că interpretarea noastră este o simplă grilă posibilă de lectură a unor texte cu o multitudine de fațete.

1.1. Dubletele speculare

Demersul nostru nu-și propune înființarea unor clase rigide (cu caracter definitiv) și cantonarea unor voci lirice în interiorul acestora, ci urmărește să ofere un model hermeneutic. Evident, cercetarea noastră nu este centrată pe prezentarea unui corpus fix de texte (un atare fapt ar genera suspiciuni critice) și, după cum am arătat deja în preambulul acestei secțiuni, nici nu vizează tratarea exhaustivă a unui domeniu virtual imposibil de circumscris. Prin analiza textelor lirice expuse, intenționăm să arătăm prezența unor invariante poetice în imaginarul vizionar românesc, de a căror identificare depinde în mod direct stabilirea unei tipologii a creației artistice.

Astfel, am divizat instanțele poetice vizionare din spațiul autohton în patru mari clase, care, la rigoare, ar putea fi analizate ca diade antinomice. Prima diadă este constituită de *vizionarismul primar*, în componența căruia se înscriu tipul *mitic* de cel *religios*. A doua diadă este reprezentată de *vizionarismul secundar*, în alcătuirea căruia intră tipul *barochizant* și cel *social*.

● **Vizionarismul primar este subîntins de o poetică particulară, dublu ramificată.**

Prima direcție vizează crearea de lumi posibile, cu instrumente pur estetice, având la bază ideea artei ca supremă valoare și pornind de la o serie de mituri forjate de eul instaurator sau împrumutate din mitologii naturale. A doua direcție are în vedere aprehendarea completă a realului, conceput ca locus contemplationis al Divinității. Acest tip de vizionarism este,

ontologic, autonom: ca modalitate de producere, el nu se raportează decât la sine. Fiindcă își generează propriul instrumentar poetic (în măsura în care acest fapt este posibil în sfera literaturii, nutrită în permanență de intertextualitate), vizionarismul primar este o construcție lirică de grad prim (de aici și eticheta sa).

● **Vizionarismul secundar se bazează, și el, pe o poetică specială, desfășurată pe două**

coordonate. Cea dintâi este circumscrisă ideilor de imitare, de parodiare sau chiar de pastişare a creării de lumi posibile, tot cu instrumente estetice, proclamând supremația artei, dar potențând incongruențele imagistice și adoptând o retorică a emfazei. Cea din urmă propune cunoașterea și, mai mult decât atât, corectarea realului printr-o implicare activă în social (chiar prin revoluție), vocabularul poetic intrând în gama mesianicului. Din punct de vedere ontologic, vizionarismul secundar nu se bucură de autonomie; el nu poate fi generat decât prin raportare la vizionarismul primar, ca imagine răsturnată și deformată a acestuia. Fiindcă împrumută instrumentarul poetic al vizionarismului primar, vizionarismul secundar este o construcție lirică de grad secund (de aici și eticheta sa).

Să detaliem, accentuând, de această dată, funcția explicită a eului creator. Pe coordonata vizionarismului primar, eul poate acționa în două sensuri:

1. modifică datele realului, propunând o grilă fenomenologică virtuală, fundamentată mitic (realul propriu-zis și realul construit nefiind în mod necesar izomorfe).

2. tinde spre înțelegerea totală (imanentă și transcendentă) a materiei mundane, animate de sacru.

Pe coordonata vizionarismului secundar, manifestarea eului poate îmbrăca, de asemenea, două aspecte:

1. este mimat sensul tare al creației de lumi alternative, evidențiindu-se o propensiune pentru forme exagerate și pentru paradox.

2. se intenționează comprehensiunea și chiar ameliorarea lumii fizice, singura care poate fi experimentată (senzorial și intelectual) și, în consecință, singura care poate fi creditată de un subiect cunoscător (*res cogitans*) dominat de scepticism și bântuit irepresibil de marasmul unui eșec *hic et nunc*.

● **Care sunt coordonatele vizionarismului primar și secundar ?**

Opinăm că există, în contextul vizionarismului românesc, o fază incipientă, de coagulare, reprezentată de Ion Heliade Rădulescu, în a cărei poezie coexistă, într-un mixaj *sui generis*, toate tipurile de vizionarism. Dincolo de acest insolit hibrid compozițional, îi situăm pe Mihai Eminescu (tipul mitic) și pe Tudor Arghezi (tipul religios) sub specia vizionarismului primar. Figurile tutelare

ale vizionarismului secundar, în concepția noastră, sunt Alexandru Macedonski (tipul barochizant) și Octavian Goga (tipul social).

Este posibilă, în grila formulată de noi, chiar o filiație ideologică. Astfel, poezia eminesciană se revendică, cel puțin într-o primă fază, de la cea a lui Heliade Rădulescu. Eminescu, la rândul său, va genera două profiluri poetice diferite: Arghezi și Macedonski. În fine, creația lui Goga vine ca o continuare a „poeziei sociale” teoretizate de Macedonski.

De asemenea, după cum sugeram mai sus, întreaga noastră interpretare trebuie pusă obligatoriu în relație cu *morfologia* vizionarismului, în particular cu binomul sub care se realizează viziunea ca produs: lumi fictive sau chiar posibile, generate și fundamentate estetic *versus* versiuni exhaustive ale realului. Vizionarismul mitic eminescian, relaționat cu vizionarismul barochizant macedonskian, se pliază pe primul mod de interpretare a viziunii. Vizionarismul religios arghezian, relaționat cu vizionarismul social al lui Goga, corespunde celui de-al doilea mod de interpretare. De asemenea, cele două forme de vizionarism, primar și secundar, nu pot fi corect înțelese dacă lectorul nu are în vedere distincțiile extrem de importante, efectuate de noi tot în prima secțiune a cărții, dintre viziunea primară și cea secundară.

Încheind prezentarea preliminar-teoretică a tipologiei vizionarismului autohton, vom examina, pe rând, figurile celor patru poeți propuși spre analiză.